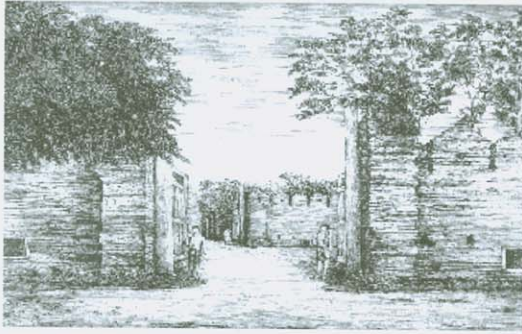

การสร้างเมืองนครพิงค์ พญามังรายทรงโปรดให้สร้างประตูเมืองกว้างประมาณ ๔ วา ไร่ทั้ง ๔ ด้านของกำแพงเมือง ประตูเมืองเหล่านี้ได้ผ่านการบูรณะซ่อมแซมในสมัยพระเจ้ากาวิละ ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๔๔ และสร้างใหม่อีกครั้งระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๒ จึงมีสภาพดังที่เห็นให้เห็นอยู่ถึงปัจจุบันนี้ คือ

ประตูเชียงใหม่ เป็นประตูที่อยู่ทางทิศใต้ เดิมเรียกว่าประตูท้ายเวียง ประตูนี้เป็นประตูนามเมือง ห้ามเอาศพผ่านออก ถือว่าเป็นกาลกิณี เดิมทีให้เป็นเส้นทางที่จะออกไปสู่ลำพูน ประตูเชียงใหม่มีเทวบุตรผู้รักษาประตูชื่อ เขย ยงมโน

ประตูช้างเผือก เป็นประตูทางทิศเหนือเดิมเรียกประตูหัวเวียง เพราะถือกันว่าหัวของตัวเมืองเชียงใหม่อยู่ทางด้านนี้ ในพิธีราชาภิเษก กษัตริย์เชียงใหม่จะเสด็จเข้าเมืองทางประตูช้างเผือกนี้ ครั้นถึงสมัยพญาแสนเมืองมา มีการสร้างอนุสาวรีย์ช้างเผือก ๒ เชือกขึ้นทางทิศเหนือของประตู โดยตัวที่อยู่ด้านใต้ชื่อปราบจักรวาล ตัวทางทิศเหนือชื่อปราบเมืองมารเมืองยักษ์ ซึ่งมีความหมายว่า หากข้าศึกมาจากจักรวาลทั้งมวล ถ้าได้บุช้างปราบจักรวาลข้าศึกก็จะพ่ายหนีไป หากได้บุช้างปราบเมืองมารเมืองยักษ์แล้ว แม้แต่พญาธิราชจะมากำทอนตราอะไรก็ได้ ช้างทั้งสองถือเป็นมิ่งมงคลของเมืองเชียงใหม่ ตั้งนัยภาย

หลังจึงเรียกประตูด้านนี้ว่า ประตูช้างเผือก อนุสาวรีย์ช้างเผือกดังกล่าวนี้ พญาแสนเมืองมาสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงชัยชนะและยึดระซึ่งทั้งสองช่วยกันแบกพระองค์หลบหนีกองทัพลูขี้หอมกลับเชียงใหม่ อนุสาวรีย์ช้างเผือกยังปรากฏให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้ เทวบุตรผู้รักษาประตูเมืองด้านนี้ชื่อ คันธรัชิต

ประตูสวนดอก อยู่ทางทิศตะวันตก ที่เรียกว่าประตูสวนดอก เพราะเป็นประตูที่ผ่านไปยังสวนดอกไม้ของพระเจ้ากือนารมริกราช ซึ่งต่อมาทรงโปรดให้สร้างพระอารามหลวงขึ้นในบริเวณสวนดอกไม้ เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระสมณเถระนำมาจากกรุงสุโขทัย เรียกว่าวัดสวนดอก เทวบุตรผู้รักษาประตูเมืองด้านนี้ชื่อ สุรชาติ

ประตูท่าแพ ประตูนี้อยู่ทางทิศตะวันออก เป็นประตูที่ออกไปสู่แม่น้ำปิง เดิมชื่อประตูเชียงเรือ เพราะอยู่ใกล้หมู่บ้านเชียงเรือ ต่อมานำชื่อประตูท่าแพขึ้นนอกมาเรียกแทนเป็นประตูท่าแพขึ้นใน ประตูชั้นนอกนั้นสันนิษฐานว่าสมัยก่อนคงมีแพเทียบท่าแม่น้ำ เพื่อทำการค้าขายกับหัวเมืองริมฝั่งน้ำ เทวบุตรผู้รักษาประตูเมืองท่าแพชั้นในชื่อ สุรชาติ

นอกจากประตูที่สร้างตั้งแต่สมัยแรกแล้ว ยังมีประตูเมืองที่สร้างเพิ่มเติมขึ้นในภายหลังอีกคือ

ประตูสวนปรุง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประตูนี้ใช้สำหรับเอาศพออกไปยังสุสานหลายยา ประตูสวนปรุงเพิ่งสร้างขึ้นใหม่ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๕๔ - ๑๙๘๕ ในสมัยพญาสามฝั่งแกน เพื่อให้พระมารดาของพญาสามฝั่งแกนเข้าออกได้สะดวก เพราะทรงสร้างตำหนักขึ้นที่ตำบลนคร แล อยู่ในนอกกำแพงเมือง แต่พระองค์ต้องเสด็จเข้ามาดูแลการสร้างเจดีย์หลวงทุกวัน หากจะเข้าทางประตูท้ายเวียงก็เป็นการอ้อม จึงสร้างประตูขึ้นตรงกับพระตำหนัก ต่อมาเรียกประตูสวนปรุง ส่วนตำหนักสวนแปะ ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลสวนปรุง ประตูนี้มีชื่อปรากฏหลักฐานครั้งแรก พ.ศ. ๒๐๘๘ สมัยมหาเทวีจึงประกาศว่า ประตูแสนแปง แต่ไม่ทราบความหมายของชื่อนี้ ในสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ประตูสวนปรุง ประตูนี้ได้รับการบูรณะใหม่สมัยพระเจ้ากาวิละ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๔๔ และสร้างขึ้นใหม่อีกครั้ง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๒

ประตูช้างม้อย เดิมเรียกว่าประตูศรีภูมิ สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๑๙๕๕ - ๒๐๓๐ ในสมัยพญาติโลกราช การที่ทรงให้เจาะกำแพงเมืองขึ้นนี้ก็เนื่องจากโปรดให้สร้างตำหนักขึ้นอีกแห่งหนึ่งใกล้แจ้งศรีภูมิ ตามคำยุยงของพระเถระจากพุกามที่รับอาสาพระบรมราชาธิราชแห่งอยุธยาเข้ามาทำลายไม้โคตรอันเป็นศรีเมืองของเชียงใหม่ซึ่งอยู่บริเวณแจ้งศรีภูมินั้น พระเถระว่าเชียงใหม่มีศรีเมืองอยู่นอกสวนดอกสร้างตำหนักของผู้ครองเมืองตามศรีเมือง ถ้ามีไม้โคตรก็ให้ตัดทิ้งภายหลังจากที่ได้ตัดไม้โคตรทิ้งแล้วบ้านเมืองก็เกิดเหตุไม่ปกติสุขขึ้นมากมาย พระเถระรูปนั้นจึงถูกจับตวงน้ำอาลัยไว้ก็ตามหลังจากทรงสร้างพระตำหนักเรียบร้อยแล้ว

แล้วก็ทรงเห็นว่า จะเสด็จไปทำน้ำเมี่ยงทางประตูท่าแพนั้นก็ไกลเกินจึงรับสั่งให้เจาะกำแพงแล้วสร้าง เป็นประตูเรียกว่าประตูศรีภูมิต่อมาจึงเรียกว่าประตูช้างม้อย จะเพราะเหตุใดก็ไม่ปรากฏหลักฐานปัจจุบันประตูด้านนี้ไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว

ประตูเมืองทั้ง ๖ แห่งนี้เดิมไม่มีทางติดต่อกับภายนอกกำแพงเมือง เพราะมีคูเมืองขวางอยู่รอบเวียง การข้ามคูต้องอาศัยสะพานเรียกที่ทำด้วยไม้ไม่บุ่กับคาน ข้ามไป ประตูทุกแห่งจะเปิดตั้งแต่รุ่งและปิดในเวลาเย็นค่ำ

สำหรับกำแพงเมืองเชียงใหม่ได้มีการบูรณะ ซ่อมแซมให้มั่นคงเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๐๖๒ ในรัชสมัยของพระเจ้าเมืองแก้ว โดยได้เสริมแนวกำแพงให้กว้างประมาณ ๒ วา ก่ออิฐโอบปูน ส่วนการซ่อมแซมครั้งหลังในสมัยพระเจ้ากาวิละ นอกจากจะบูรณะกำแพงเมืองแล้ว ยังให้สร้างป้อมขึ้นตามเมืองทั้งสี่ด้วย คือแจ้งศรีภูมิ, แจ้งก๊ะ ต้า, แจ้งกูเรือและแจ้งหัวริน

